

PLANTES D'ALTAFULLA (8)

Maria Noguera Figueras

Lledoner (*Celtis australis* L.)

Família de les ulmàcies

Nom local: Lledoner

Sinònims: Lladoner, llidoner, llironer.

Castellà: Almez, latonero, litonero, lodón, lodonero.

Localització: És un arbre introduït però que el trobem en llocs frescals, vora el riu, a la pedrera del Mèdol, prop del camp de futbol i en algunes masies com arbre d'ombra. N'hi ha un parell de molt grans: al Camí de Cametes i un altre als antics safarejos públics.

Descripció : Arbre caducifoli, de tronc dret, grisenc, de fusta forta i flexible, que pot arribar als 25 m. d'alçada. Té fulles simples, alternes, oval-lanceolades, asimètriques, tenen pèls, de pecíol llarg i limbe dentat. Flors axil·lars, verdoses. El fruit és una drupa, de la mida d'un pèsol, de color verd i negre a la maduresa. És comestible però quasi tot és pinyol. Madura a finals d'estiu i tardor. És un arbre que pot viure 5 o 6 segles.

Aplicacions: La fusta era emprada per a fer eines: forques, collars per les ovelles, pals per a collir ametlles, bastons de matalasser, mangales i bastons. Els fruits madurs altre temps eren entreteniment per la canalla que després de endolcir-se la boca utilitzaven els pinyols com a projectil llançant-los amb un canut com si es tractés d'una sarbatana. Les fulles i els fruits verds tenen propietats astringents i antihemorràgiques. L'aigua de les fulles posades en remull a la nit i beguda al matí durant nou dies, descansant nou dies més, és un remei pel colesterol.

Curiositats: Es considerava que la fusta del lledoner tenia propietats màgiques i els pastors en feien flautes i la música tenia la virtut d'espantar els llops.

Llentiscle (*Pistacia lentiscus* L.)

Família de les anacardiàcies o terebintàcies.

Nom local: Mata.

Sinònims: Llentiscle, llentriscle, mata llentiscle-
ra, mata.

Castellà: Lentisco, árbol de la almáciga, mata,
charneca.

Localització: És planta de garriga i la podem tro-
bar pels turons que ens envolten com a planta de sotabosc o de vorera ja que s'adapta
a l'ombra i al sol, a la zona dels Munts i en camps que han quedat abandonats.

Descripció: És un arbust que normalment arriba als 2 m. d'alçada, encara que si té
condicions favorables pot arribar a assolir l'alçada d'un arbre, com passa amb l'exem-
plar que hi ha a la carretera de La Riera al Catllar prop de la torre de l'Abella. Té el
tronc vermellós quan és jove i es torna grisós a les branques adultes. Les fulles són
perennes, compostes per 3 a 6 parells de folíols de forma lanceolada, de color verd
fosc, i si els observem a contrallum podem veure un voraviu més clar. Tenen una olor
agradable i característica pels tanins i olis que conté. Hi ha exemplars amb flors mas-
culines i d'altres amb flors femenines. Els fruits estan agrupats en raïms, són rodons
i petits com un gra de pebre, primer vermells i negres quan són madurs. Floreix entre
abril i maig, i fructifica a la tardor.

Aplicacions: Se'n treia el màstic, la resina, fent talls al tronc el qual s'utilitzava per
a fer vernissos, fabricar ciments dentaris i per aromatitzar aliments. També era em-
prada per treure berrugues. Dels fruits se'n treia un oli que es podia utilitzar com a
combustible per l'enllumenat. La llenya era bona per a fer carbó i la carbonissa em-
prada en els brasers té la propietat de mantenir-se encesa fins que s'exhaureix com-
pletament. Les fulles i els fruits tenen propietats astringents i mastegades ajudaven
a enfortir les genives.

Curiositats: Per als grecs les garlandes de llentiscle eren símbol de puresa i s'hi ador-
naven les donzelles.

Lleteresa marina (*Euphorbia paralias*)

Família de les euforbiàcies

Nom local: Lletera.

Sinònims: Lleteresa marina, lleteresa de dunes, lleteresa de sorral.

Castellà: Lechetrezna de las dunas, tabaiba de mar, tártago de mar.

Localització: A la platja. Junt amb altres plantes és important per a la fixació de les dunes.

Descripció: Planta de 20-50 cm. d'alçada. Forma mates amb tiges dretes cobertes de fulles de color verd-blavós, dirigides cap amunt. Les flors verdes, o ciatis, tenen les glàndules nectaríferes de color groc o taronja. Floreix de maig a octubre. Les llavors s'escampen gràcies als insectes, formigues principalment, i als corrents marins.

Aplicacions: Com altres euforbiàcies cal tenir cura amb el làtex fortament irritant.

Curiositats: El nom del gènere *euphorbia* deriva del nom del metge grec del rei Juba II de Mauritània, Euphorbus, el qual utilitzava mèdicament *Euphorbia resinífera*. El 1753 Carles Linné va donar el nom a tot el gènere.

Lleteresa serrada (*Euphorbia serrata* L.)

Família de les euforbiàcies.

Nom local : Lletera, lletrera.

Sinònims : Cagamuixa, herba vomitòria, lleteresa, lletera bona, lleteresa serrada, lletrera de vinya.

Castellà : Asmaballo, beniña, cañamones purgantes, chirigüela, hierba de purga, leche tierna, lechetrezna, tártago de hoja serrada.

Localització : Vores de camins, erms, conreus de vinya i ametllers on és considerada mala herba.

Descripció : Planta perenne de 20 a 50 cm. d'alçada. Té fulles alternes allargades i estretes o ovalades i amples però totes amb el limbe asserrat. Flors d'un verd intens quasi fosforescent en inflorescències de 3-5 brots. Els fruits són petites càpsules. Floreix entre març i juliol i fructifica a la tardor. Com totes les euforbiàcies conté làtex.

Aplicacions : El làtex és més o menys verinós i pot causar greus irritacions en ulls i nas, també a la pell. S'ha fet servir per a extreure berrugues i durícies i tractar èczemes. En alguns llocs es feia servir per a cuallar la llet. Les llavors s'ha utilitzat com a purgants. La venda d'aquesta planta al públic en general està prohibida degut a l'alta

toxicitat. El 1995 es va patentar una proteïna extreta d'aquesta planta utilitzada com antiviral, principalment en el tractament del VIH.

Curiositats: Algunes papallones, principalment l'*Oxicesta serratae* Zerny, ponen els ous en aquesta planta que servirà d'aliment a les larves.

Lleteresa vera (*Euphorbia characias*)

Família de les euforbiàcies.

Nom local: Lletera, lletrera.

Sinònims: Lleteresa vesquera, lleteresa vera, lletrera visquera, de visc o vesc, llet de santa Teresa, herba de frare, bofeguera.

Castellà: Caracias, hierba topera, lechetrezna macho, lechetrezna, mayor, tártago mayor.

Localització : Camins, zones de garriga i clarianes.

Descripció: Planta perenne de 30 – 150 cm. d'alçada. L'arrel és un rizoma. Fulles alternes, simples, lanceolades o linears, situades en espiral al voltant de la tija, tenen un color verd-blavós. Les tiges són de color vermellós. Les flors, o ciatis, tenen glàndules nectaríferes de color marró fosc, quasi negre, estan agrupades en inflorescències que creixen en els espais de les fulles superiors. Floreix de febrer a juliol. Els fruits són càpsules piloses amb tres llavors.

Aplicacions : El làtex s'usava per a fer pega per a caçar ocells. És antimicòtic utilitzat per a tractar berrugues, fongs, peu d'atleta. En medicina hi ha sol·licitud de patents per a la fabricació de medicaments per a prevenció i tractament de papil·lomes, berrugues i micosi.

Curiositats: A zones d'Orient Mitjà es porta una branca d'aquesta planta a casa per a purificar-la després d'un naixement. Se la considera planta protectora.

Lletsó (*Sonchus tenerrimus*.)

Família de les compostes

Nom local: Lletsó.

Sinònims: Lletsó petit, de paret, lletsó fi, lletsó de cadenera, lletsó de cingle.

Castellà: Cerraja tierna, cerraja menuda.

Localització: El trobem als camins, camps, parets, roques.

Descripció: És una planta que té uns 50cm. d'alçada. De tiges fines, amb fulles molt retallades, quasi compostes, amb un pecíol molt estret. En trencar-les surt un làtex bastant fluid del qual pren el nom de lletsó. Les flors agrupades en capítols tenen llargues língules de color groc intens. La base dels capítols és peluda amb aspecte cotonós. Els fruits són aquenis amb les llavors allargades i pèls que arriben a uns 8mm.

Aplicacions: És diürètica, refrescant, febrífuga i estimulant en la secreció de la llet. Les fulles es poden menjar amanides.

Lligabosc mediterrani (*Lonicera implexa*.)

Família de les capriolàcies

Nom local: Gallaret, madreselva.

Sinònims: Lligabosc mediterrani, xuclamel, mamellera, rotaboc, sabatetes.

Castellà: Madreselva.

Localització: A bardisses de sotabosc.

Descripció: És una liana d'1 a 4 m. de llargada. Les fulles són coriàcies, de color verd blavós, amb una estreta vora transparent a tot el marge (l'únic dels nostres xuclamels que el té). Són característiques les fulles soldades en forma de cassoleta que acullen les inflorescències. Les flors tenen un llarg tub que acaba en dos llavis desiguals, d'un rosa vermellós a l'exterior i blanc groguenc en obrir-se. Floreix maig i juny. Els fruits de la grandària d'un pèsol són baies vermelles.

Aplicacions: Les flors són antitussígenes i les fulles diürètiques i astringents. Els fruits són tòxics.

Flor

Fruit

Curiositats: Antigament els fumadors es feien broquets amb els troncs. En el món dels celtes era utilitzada per atraure l'amor i els diners. En el llenguatge de les flors significa fraternitat, afecte generós, entregat, dolcesa en la dedicació.

Lliri blau (*Iris germànica* L.)

Família de les iridàcies

Nom local: Gargil-garjol, lliri de Sant Josep.

Sinònims: Lliri blau, lliri morat, garitjol blau, gínjol blau.

Castellà: Lirio azul, lirio cárdeno, lirio común, lirio morado, lirio pascual, lirio barbado.

Localització: En llocs rocosos i assolellats. El podem trobar al Coll de Creus i damunt els sostres d'alguna barraca de pedra seca doncs s'hi plantaven per tal que les arrels fixessin la terra que feia de teulada.

Descripció: És una planta herbàcia de 30 a 100 cm. d'alçada. L'arrel és un rizoma gruixut (fins a 6 cm. de diàmetre). Les tiges erectes, Les fulles basals, entre 3 i 10, oposades, s'embeinen les unes a les altres. Fulles simples, enteres, amb forma d'espasa, amb nervis paral·lels, gruixudes, d'uns 30 cm. de llarg i entre 2 i 5 cm. d'ample. Les flors tenen pètals i sèpals units formant tèpals de color violeta amb pèls groc al centre. Floreix entre març i juny. El fruit és una càpsula.

Aplicacions: Des d'antic s'ha utilitzat en medicina, perfumeria i licoreria. Usat per afeccions d'asma, bronquitis, tos, vòmits, nàusees, diürètic i purgant. En homeopatia per combatre el mal de cap. Pot ser tòxic provocant gastroenteritis.

Curiositats: Hi ha una llegenda medieval "Per la flor del lliri blau" en la qual el compositor Joaquín Rodrigo es va inspirar per compondre una obra musical que duu el mateix nom. En el llenguatge de les flors significa confiança, bones notícies.

Lliri de mar (*Pancratium maritimum*)

Família de les amaril·lidàcies

Nom local: Lliri de mar.

Sinònims: Lliri de mar, assutzena d'arenal, lliri d'arenal, lliri de santa Cristina.

Castellà: Azucena de mar, nardo marítimo, amor mío, narciso de mar.

Localització: A la sorra de la platja, la podem trobar entre la Roca de Gaià i la desembocadura del riu. És espècie protegida.

Descripció: Planta herbàcia. Les fulles lineals, allargades com a cintes, creixen d'un bulb allargat i blanquinós; l'arrel queda a molta profunditat (pot arribar als 80 cm) per tal d'aprofitar l'aigua. Les flors blanques, perfumades, tenen forma de trompeta amb 6 tèpals exteriors i una corol·la interior de 12 puntes triangulars entre les quals s'adhereixen 6 estams també blancs. Formen umbel·les de 4 a 10 flors. Floreix entre juny i setembre. La durada de les flors és d'un dia. El fruit és una càpsula oval, gran, plena de llavors de forma triangular, negres i brillants que recorden trossos de carbó.

Curiositats: S'ha d'anar amb compte amb la saba doncs taca la roba com si fos rovell.

Lliri groc (*Iris pseudacorus* L.)

Família de les iridàcies.

Nom local: lliri groc.

Sinònims: Lliri groc, espadella, coltell groc, flor de lis.

Castellà: Lirio de agua, acoro bastardo, espadaña fina, lirio amarillo.

Localització: En aiguamolls, vora l'aigua. El podem veure a la vora del riu Gaià per la zona de la resclosa de La Riera.

Descripció: Planta herbàcia de 50 a 120 cm. d'alçada. Fulles en forma d'espasa, llargues, es poden confondre amb la boga que també creix en el mateix entorn. Les flors reunides a l'extrem de les tiges tenen els pètals i sèpals units formant tèpals de color groc viu. Floreix entre març i maig. El fruit és una càpsula.

Aplicacions: Antigament s'utilitzava en medicina com astringent i vomitiu. Actualment sembla ser que no se li dona cap ús.

Llunetes (*Biscutella laevigata*)

Família de les crucíferes

Sinònims: Llunetes, herba de les llunetes

Castellà: Anteojos, anteojera, hierba de los anteojos.

Localització: Llocs assolellats, calcaris. La podem trobar fàcilment pels turons de Sant Antoni.

Descripció: És una herba de fins a 50 cm. Les fulles basals en roseta, retallades i lleugerament piloses. Les flors de color groc brillant agrupades en raïm. Floreix de febrer a juny. El fruit és síliqua plana en forma de dos semicercles units per un petit estilet. A la mateixa planta podem veure al mateix temps flors i fruits.

Aplicacions: Té propietats diürètiques i antiedematoses.

Bibliografia

FONT I QUER, Pius: *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*. Ed. Labor, Barcelona, 1987, 10ª edició.

GALÁN, Pablo, GAMARRA, Roberto, García, JUAN I.: *Árboles y arbustos de la Península Ibérica e Islas Baleares*. Ediciones Jaguar, SA, Madrid, 2003, 4ª edició.

GAUSACHS, Ramon: *De la cultura popular al fàrmac*. Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 2007.

ORIOI, Joan A.: *Botànica màgica*. Llibres de l'índex S.A., col. Els senyals n° 4, Barcelona, 1994.

Pàgines Web:

<http://floracatalana.es/> Herbari de Jordi Cebrian

<http://www.florademurcia.es/>

<http://www.florasilvestre.es/mediterranea/> Flora silvestre del Mediterrani

<http://floressilvestresdelmediterraneo.blogspot.com.es/> blog d'Enric Martí

<http://www.herbariovirtual.ua.es/> Universitat d'Alacant

<http://herbarivirtual.uib.es/> Universitat de Barcelona i Universitat de les Illes Balears

Fotografies:

NOGUERA FIGUERAS, Maria

Informació Local:

GATELL GAVALDÀ, Salvador

VIVES MILÀ, Joan